

Oliefabriek UTD (foto Marcel Overbeek)

In 1850 sticht Ulbe Twijnstra een stoomoliefabriek in het Friese Akkrum onder de bedrijfsnaam Stoomolieslagerij U.T. In de olie-fabriek, gelegen aan het riviertje de Polsloot, werd met stoomkracht en hamerinstallaties olie geslagen uit lijnzaad. Naast de fabriek verrijst een woonhuis met kantoor.

In 1912 werd het bedrijf uitgebreid met een grote in beton opgetrokken silo voor de opslag van plantaardige olie. Deze silo werd opgetrokken volgens het systeem van betonskeletbouw en behoort tot de oudste nog bestaande betonnen silo's in ons land.

Tot 1946 werd bij UT plantaardige olie geproduceerd, daarna ging men over op de productie van veevoeder. In 1963 gaat het bedrijf een samenwerking aan met het veevoederbedrijf Delfia en gaat men verder onder de bedrijfsnaam UT-Delfia. Deze merknaam zou in de jaren daarna uitgroeien tot een begrip in de wereld van de veevoederproductie. In 1998 fuseert het bedrijf met de firma Hendrix-veevoeders in Boxmeer, tot het bedrijf Hendrix-UTD en wordt

■ MONUMENT VAN DE MAAND

Silo oliefabriek UTD in Akkrum

daarmee het grootste bedrijf op dit gebied in ons land. Vanwege efficiency-maatregelen besluit de directie van Hendrix-UTD om de vestiging in Akkrum te sluiten en de productie te concentreren in de hoofdvestiging in het Brabantse Boxmeer. In de herfst van 2001 gaat de fabriek in Akkrum dicht en komt er een einde aan een onafgebroken periode van anderhalve eeuw industriële bedrijvigheid op deze plek.

In maart 2004 is de sloop begonnen van het fabriekscomplex, die in juni moet zijn voltooid. Ook de oude betonnen silo uit 1912 zal helaas onder de slopershamer vallen. Op de plaats van de fabriek zal aan het water een woonwijk verrijzen. ■

MEI 2004

INDUSTRIA IS EEN UITGAVE VAN
STICHTING FEDERATIE INDUSTRIEEL
ERFGOED NEDERLAND (FIEN).
WWW.INDUSTRIEEL-ERFGOED.NL

INHOUD

MONUMENT VAN DE MAAND 1
FIEN-NIEUWS 2
AGENDA 2
NIEUWS UIT AANGESLOTEN ORGANISATIES 3
BERICHTEN 4
LITERATUURSIGNALERING 7

ADVERTENTIE

Dit monument wordt behouden door

Nationale Maatschappij tot
Behoud, Ontwikkeling en Exploitatie
van Industrieel Erfgoed

www.boei.nl

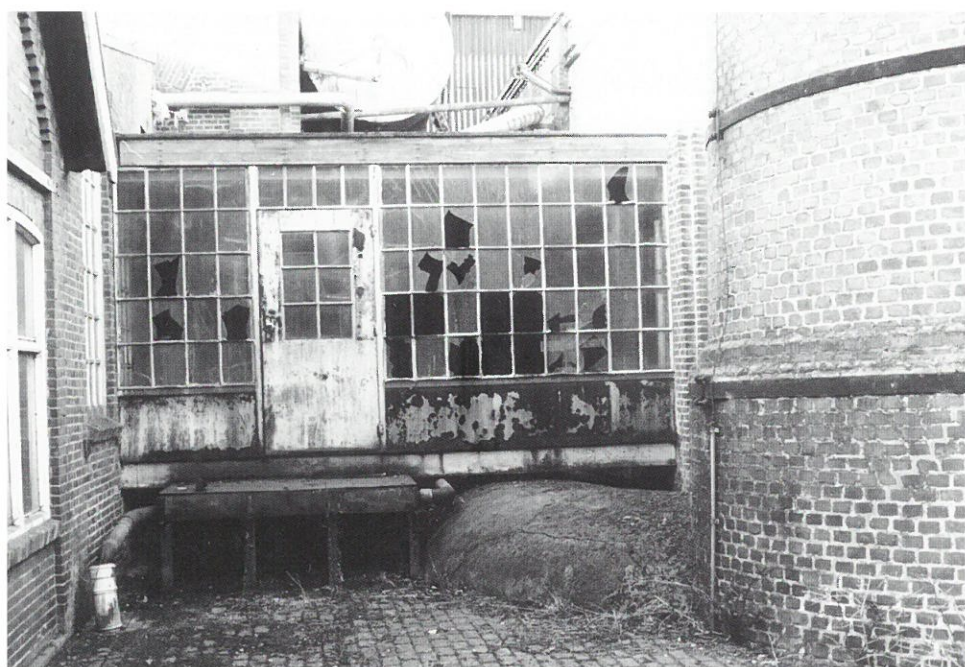

■ FIEN-NIEUWS

Op 27 februari vond de presentatie plaats van de beleidsnotitie *De Kunst van het bundelen* in het vakbondsmuseum te Amsterdam. Deze nota is gepubliceerd door het Centrum voor Industrieel en Mobiel Erfgoed (CIME). Het CIME, dat in 2000 met steun van het prins Bernhard Cultuurfonds en het VSB-fonds is opgericht door de FIEN, de FONV en Stabien, wil de krachten bundelen in het relatief jonge werkveld van industrieel en mobiel erfgoed. Behoud en presentatie van dit erfgoed worden daarbij even belangrijk gevonden. Het belang van samenwerking in de sector is nog eens onderstreept door bijvoeging van de eerder verschenen beleidsnotitie van de in 1999 opgerichte koepelorganisatie Stichting Mobiele Collectie Nederland (MCN), getiteld *Erfgoed in beweging*.

Beide beleidsnotities worden voorafgegaan door een heldere samenvatting en zijn rijk geïllustreerd met voorbeelden van industrieel erfgoed in Nederland.

Collectiehouders en geïnteresseerde lezers van *Industria* kunnen deze beleidsbundel aanvragen bij het CIME, e-mail info@cime.nl of telefoon (020) 3201709, fax (020) 6653090. ■

Ter Apel: Aardappelmeeffabriek (foto Marcel Overbeek)

■ AGENDA

Ter Apel: Theaterspektakel *Faust in Oost-Groningen*

In de maanden mei en juni 2004 zal op het terrein van de voormalige aardappelmeeffabriek in ter Apel het theaterstuk *Faust* worden opgevoerd. Het theater-, muziek- en dansspektakel zal worden opgevoerd door een team van honderden amateurspelers, afkomstig uit

Oost-Groningen. Professionele acteurs spelen de hoofdrollen van de personages Faust en Mefisto. Deze culturele productie maakt deel uit van het regionaal Cultuurplan Oost-Groningen (RCPOG). Het RCPOG is een samenwerkingsverband tussen de provincie Groningen en een aantal gemeenten in Oost-Groningen. *Faust* wordt in principe tien keer opgevoerd voor een maximum aantal bezoekers van 200 per keer. Het publiek zal bij de voorstelling worden betrokken. De voorstelling zal zich afspelen in de voormalige aardappelmeeffabriek Ter Apel en Omstreken, die in 1916 werd gebouwd aan het Ruiten-Aakanaal, tussen Ter Apel en de Duitse grens. Sinds de productie van aardappelmee in 1968 werd beëindigd, biedt het monumentale fabriekscomplex onderdak aan kleinschalige bedrijffjes. Een deel van het complex, waaronder het ketelhuis staat leeg en is vervallen tot een industriële ruïne.

Studiedagen herbestemming Industrieel erfgoed

In meerdere gemeenten is sprake van monumentale bedrijfsgebouwen die leeg komen te staan. Inmiddels zijn er de nodige ervaringen opgedaan met de herbestemming van dergelijke complexen. Binnenkort worden twee studiedagen georganiseerd, waar van gedachten kan worden gewisseld over dit onderwerp. De studiedagen worden georganiseerd door Monumentenzorg in de praktijk, een samenwerkingsverband van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RDMZ), Nationaal Contact Monumenten (NCM) en het Nationaal Restauratiefonds.

Op 27 mei vindt de eerste studiedag plaats bij het de ENKA te Ede, de voormalige Nederlandse Kunstzijdefabriek. De gemeente Ede heeft BOEI (nationale maatschappij tot Behoud, Ontwikkeling en Exploitatie van Industrieel erfgoed gevraagd de discussie over herbestemming van dit monumentale, leegstaande

complex te leiden. Inmiddels hebben bestuurders van de gemeente Ede, de RDMZ en projectontwikkelaar Grondbank Bennekomseweg Ede CBV een convenant ondertekend voor de herbestemming van het fabriekscomplex. De tweede studiedag vindt plaats op 10 juni in het Brabantse Dongen, eens centrum van de leerlooierij-nijverheid. Centraal deze dag staat het voormalige leerlooierij-bedrijf aan de Hoge Ham. Tijdens de studiedag zullen sprekers van de RDMZ, de gemeente Dongen, BOEI en architectenbureau Moons een toelichting geven over de herbestemmingsproblematiek van dit industriële monument. Informatie: telefoon (033) 2539833 of www.restauratiefonds.nl.

Hengelo tentoonstelling *Rein Nijhof; industrieschilder 1926-1996*

Vanaf 16 april tot 27 juni is in het Hengelo's Educatief Industrie Museum (HEIM) een overzichtstentoonstelling te bezichtigen van het werk van de in 1996 overleden industrieschilder Rein Nijhof. Getoond worden schilderijen, pastels, aquarellen, gouaches en tekeningen, welke door de familie in langdurige bruikleen aan het Techniekmuseum HEIM zullen worden geschonken.

Museumreis naar Groningen

De sectie Technische en Transportmuseum wil samen met de sectie Historische en Archeologische Musea in het najaar een meerdaagse reis organiseren naar Groningen. De reis is gepland op 7,8 en 9 oktober 2004. Het thema van de reis is: *Er is van alles boven Groningen!* Een toer langs roerend en onroerend erfgoed in de noordoostelijke hoek van Nederland waar een groot aantal onbekende ons te wachten staat. Er wordt overnacht in een voormalige jeugdherberg in Scheemda. De kosten bedragen € 150,- per persoon. Geïnteresseerden kunnen zich aanmelden bij Jan Esman, Nederlands Textielmuseum, Goirkestraat 96, 5046 GN Tilburg. E-mail jan.esman@tilburg.nl ■

■ NIEUWS UIT DE AANGESLOTEN ORGANISATIES

Stichting Industrieel Erfgoed in de stad Amersfoort (SIËSTA)

Op 17 oktober 2003 is in Amersfoort de stichting Siësta opgericht. De nieuwe stichting komt voort uit de eerder opgerichte werkgroep De Schone Slaapster, die zich specifiek bezighoudt met het behoud van de wagenwerkplaatsen van de Nederlandse spoorwegen in Amersfoort. Op 18 maart j.l. werd door de Werkgroep Wagenwerkplaats (WWW) een onderzoeksrapport aangeboden aan de gemeente Amersfoort en NS-vastgoed. Het rapport is gemaakt door studenten van de Hogeschool Saxion te Deventer. In het rapport staat centraal de herbestemmingmogelijkheden van het uit 1902 daterende uitgestrekte werkplaatscomplex op het emplacement van Amersfoort. Het gebouwencomplex op het 20 ha grote terrein is eind 2000 door NS buiten gebruik gesteld. Op het terrein staan een wagenloods, de wagenwerkplaats, een verensmederij, een laswerkplaats en een ketelhuis. In samenspraak met de bewoners van de naastgelegen woonwijk Soesterkwartier hebben de studenten verschillende toekomstscenario's geschetst voor het complex met als uitgangspunten recreatie, cultuur, wonen en werken.

Op dit moment is het werkplaatscomplex voor een deel al opnieuw in gebruik genomen door een architectenbureau, een culturele vrijplaats en een evenementenorganisatie. Deze instellingen huren de ruimten van eigenaar NS-vastgoed. Het rapport nodigt de verantwoordelijke partijen (gemeente en NS-vastgoed) uit om met elkaar in overleg te treden over de toekomstmogelijkheden van het rangeeremplacement met de werkplaatsen. Contactpersoon namens Siësta is mevrouw J.W.M. (Joke) Sickmann, telefoon (033) 4611474.

Nederlandse Watertoren Stichting (NWS)

Op zondag 6 juni organiseert de NWS de jaarlijkse watertorenexcursie. Ditmaal zullen twee watertorens in Brabant worden bezocht: de uit 1936 daterende watertoren aan de Speelhuislaan in Breda, sinds 2002 in gebruik als kantoor, en de uit 1916 daterende betonnen watertoren van Roosendaal. De nieuwe eigenaar van deze watertoren zal uitleg geven over de plannen om de toren te verbouwen. Het programma wordt gehouden van 10.00 tot 15.30. Deelname is gratis voor begunstigers van de NWS. Aanmeldingen bij de secretaris van de NWS: H.Rienks, Parallelweg Zuid 38, 2914 LG Nieuwerkerk a/d IJssel, of per e-mail naar info@watertorens.nl ➔

■ BERICHTEN

Stichting Projectbureau Herbestemming Industrieel Erfgoed Haarlem (SPHIE)

De SPHIE is opgericht in 1996 en is actief op het gebied van industrieel erfgoed in de regio Haarlem. De stichting is actief betrokken geweest bij het behoud van de Haarlemse Gemeente Licht Fabrieken, het hoofdmagazijn van de Hollandse IJzeren Spoorweg Maatschappij en de Graansilo Cruqius bij Heemstede.

De SPHIE heeft op 9 juli 2003 een voorlopige bescherming aangevraagd voor de voormalige onderhouds- en reparatieloods van de Nederlandse Spoorwegen (NS), aan de Oudeweg in Haarlem. De loodsen zijn gebouwd in de jaren 1869 en 1883. De afmetingen van de hallen waren in die tijd, ca. dertig jaar na de ingebruikname van de eerste spoorlijn in ons land, uniek qua afmetingen. De gebruikte overspanningen met een spanwijdte van vijftig meter waren te groot voor de traditionele houten driehoekspanten. Daarom ontwierp men voor deze loodsen een hybride constructie van verschillende typen bouwmaterialen. De kapconstructie werd geconstrueerd met behulp van gietijzeren zuilen, houten boevenranden, trekstaven van smeedijzer en drukstaven van gietijzer. Voor de onderlinge verbinding van deze werd gebruik gemaakt van gietijzeren hulpstukken en bouten.

Ondanks de aanwezigheid van deze unieke technische constructie oordeelde de Rijksdienst voor Monumentenzorg op 5 november 2003 dat de spoorwegloodsen niet monumentwaardig zijn en de voorlopige bescherming werd ingetrokken. Eigenaar Nedtrain kon op 10 januari 2004 beginnen met de sloop van het complex. De inzet van de SPHIE voor het behoud van de loodsen heeft echter wel resultaat opgeleverd: de SPHIE is met eigenaar NedTrain overeengekomen dat bij de sloop waardevolle constructieonderdelen bewaard zullen blijven. De unieke dakspanten zullen een plaats krijgen in het Nederlands Spoorwegmuseum, het Techniek Museum Delft en bij de SPHIE in Haarlem.

Stichting Industrieel Erfgoed Deventer (SIED)

De SIED is al enige tijd bezig met de realisatie van een ambitieus project: *Deventer Blik*. In dit project wordt onderzoek verricht naar de geschiedenis van de inzet van buitenlandse arbeiders in de Deventer industrie vanaf 1960 en de invloed van deze werknemers, veelal van Turkse en Marokkaanse afkomst op de Deventer samenleving. Enkele onderdelen van het project zijn een filmdocumentaire en een theaterproductie. Voor deze projecten is door de SIED bij verschillende instanties subsidie aangevraagd, waarvan inmiddels 18.000

euro aan subsidie is toegezegd. Voor de theaterproductie is een voorstelling geschreven onder de naam *De Vingerfabriek*. Het stuk speelt zich voor een deel af in een blikfabriek, geïnspireerd op de voormalige blikfabriek van de firma Thomassen & Drijver, een van de grootste bedrijven in Deventer in de jaren zestig en zeventig. Vele buitenlandse werknemers waren in deze fabriek werkzaam. Bijzonder aan deze theaterproductie is dat de voorstelling speciaal is geschreven voor de bovenbouw van het basisonderwijs en de onderbouw van het Voortgezet Onderwijs. ■

Limburg

Kerkrade • Het industriemuseum Industrien in Kerkrade heeft op 7 maart j.l. een uniek technisch pronkstuk uit haar verzameling weer in bedrijf gesteld, na een restauratie van 1 jaar. Het betreft een Werkspoor Dieselmotor van het Type A-frame, met een vermogen van 40 Pk en een hoogte van 4 meter. De indrukwekkende machine werd in 1910 gebouwd en is qua bouw en type gelijk aan de eerste dieselmotor, zoals deze door Rudolf Diesel in 1896 voor het eerst werd geconstrueerd. De nu gerestaureerde dieselmotor was in 1910 onderdeel van de Wereldtentoonstelling in Brussel. www.industrion.nl

Roermond • Stichting Roerdelta-Open te Roermond heeft eind 2003 een brug uit 1863, gelegen in de Roerdelta, voorgedragen voor rijksbescherming. Inmiddels is deze bescherming verleend op basis van artikel 3 van de Monumentenwet. De bakstenen brug verbindt twee voormalige eilanden in de rivier de Roer en ligt in de directe nabijheid van het monumentale industriële complex ECI (Elektro Chemische Industrie) dat momenteel wordt gerenoveerd.

De brug dateert uit het midden van de negentiende eeuw, een periode waarin dit van oudsher middeleeuwse industriegebied met vele watermolens een hernieuwde bloei doormaakte met de bouw van papier-, graan- en textielmolens. De brug verbindt twee voormalige eilanden in de Roerdelta, die worden gescheiden door het zogenaamde Klein Hellegat, een naam die ook aan de brug werd gegeven. De voorlopige bescherming voor de brug geldt overigens ook voor de naastgelegen sluis met duikers.

De cultuurhistorische waardstelling die voor de beschermingsaanvraag is gemaakt, omschrijft de brug als 'een object van bijzondere waterstaatkundige, cultuurhistorische en monumentale waarde, aangezien een soortgelijke

situatie – een negentiende eeuwse brug die twee industrie-eilanden in een rivier met elkaar verbindt – zeldzaam en mogelijk uniek in Nederland.

Noord-Brabant

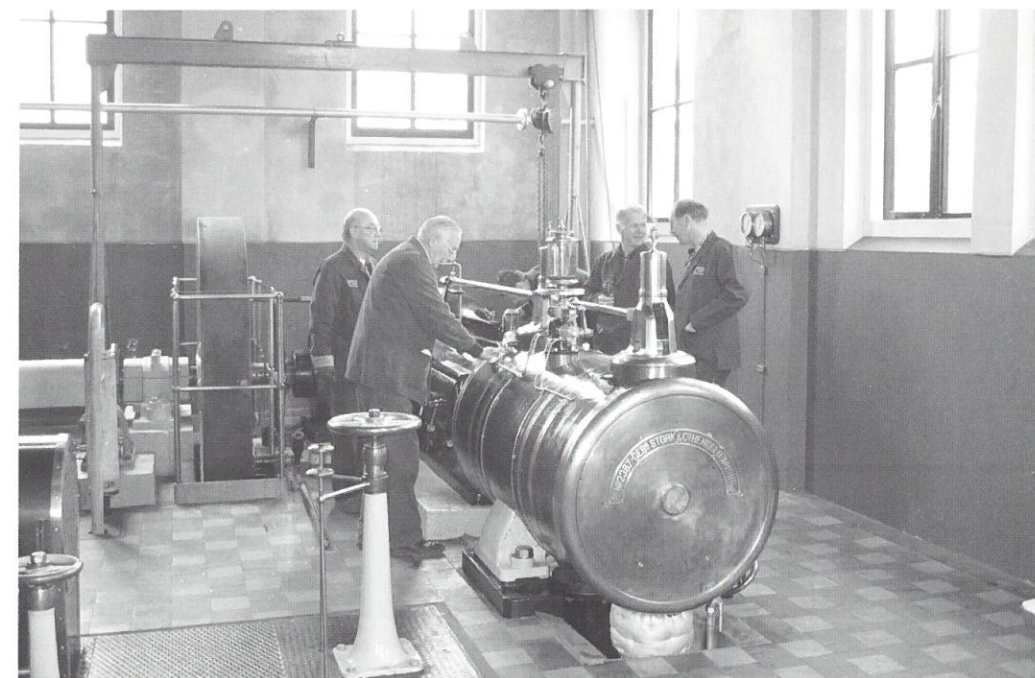
Raamsdonksveer • Het voormalige benzinestation van Esso dat sinds 1995 in het bezit was van het Autotron in Rosmalen, is in februari verplaatst naar het nationaal Automobielmuseum in Raamsdonksveer. Het benzinestation is een van de laatste overgebleven benzinstations uit een serie van 150, die in de jaren vijftig door de bekende architect Dudok zijn ontworpen.

Het benzinestation is oorspronkelijk gebouwd aan de A2 bij Vinkeveen. Ook de unieke collectie historische Spijker-automobielen is overgenomen door het museum in Raamsdonksveer. Automobielmuseum Raamsdonksveer, Steurweg 8, Raamsdonksveer, telefoon (0162) 585400.

Gelderland

Neede • In het centrum van dit dorp in de Achterhoek, aan de Borculoseweg 4, staat een voormalige dorpsmederij met naastgelegen woonhuis. Het complex vormt een gaaf voorbeeld van een dorpsmederij uit het begin van de twintigste eeuw. Na jaren van leegstand heeft de gemeente Neede de smederij met woonhuis eind 2003 aangekocht van de eigenaar, de familie Van Campen. De gemeente heeft de panden doorverkocht aan de woningstichting Woonklavier, die de panden zal restaureren en een nieuwe, passende bestemming geven.

Appeltern • Op 7 mei is door dijkgraaf ir. G.N. Kok van het waterschap Rivierenland de gerestaureerde stoommachine nr. 2 van het stoomgemaal De Tuut weer in gebruik gesteld. Hiermee is na jaren van vrijwilligerswerk eindelijk dit omvangrijke restauratieproject afgerond. In 2001 werd de stoommachine

Appeltern, stoommachine nr. 2 in stoomgemaal De Tuut (foto Stichting Baet & Borgh)

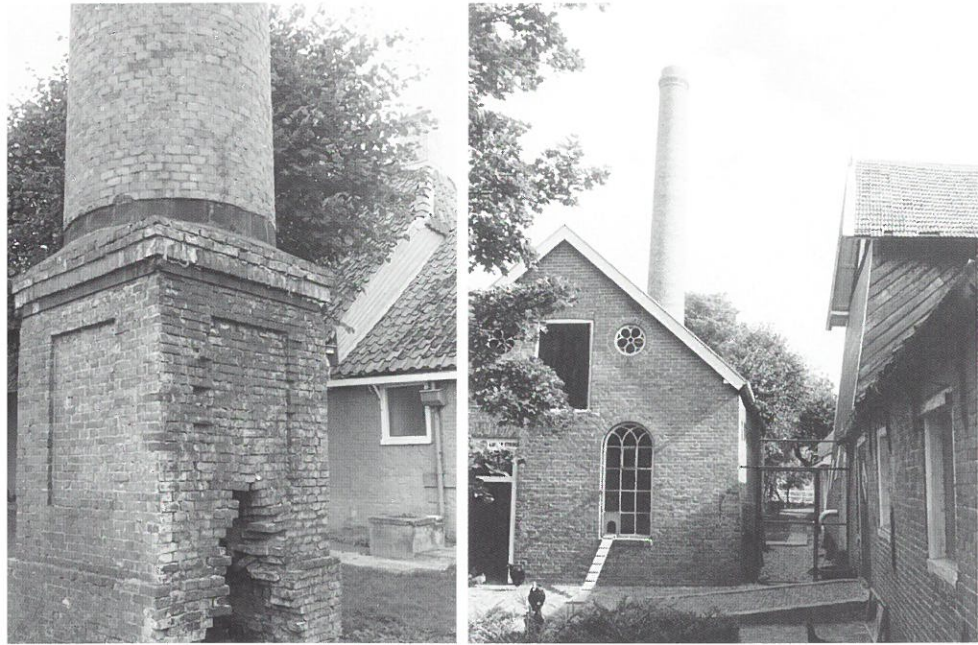
nr. 1 weer in gebruik gesteld, en nu kan na drie jaar sleutelen ook de tweede tandem-compound-machine uit 1916 weer onder stoom worden gebracht. Het stoomgemaal de Tuut is hiermee een uniek museumstoomgemaal geworden: het is het enige stoomgemaal met drie authentieke stoomketels en twee geheel gereviseerde authentieke stoommachines, die gelijktijdig kunnen draaien. Het museumgemaal de Tuut is eigendom van de monumentenstichting Baet en Borgh, die het vervallen gemaal in 1984 aankocht en vervolgens met behulp van vrijwilligers restaureerde. Het gemaal is in het weekend van 8 en 9 mei (nationale molen- en gemalendag) geopend en de stoommachines zullen dan in werking zijn. Meer informatie op www.de-tuut.nl.

Wijnbergen • De gemeente Bergh in de Gelderse Achterhoek wil de voormalige schutsluis in de Oude IJssel in de buurtschap Wijnbergen op de gemeentelijke monumentenlijst plaatsen. De schutsluis is eigendom van het Zuiveringsschap Oost Gelderland en werd in 1890 aangelegd toen het riviervak de Oude IJssel werd gekanaliseerd. De sluis wordt beschouwd als een belangrijke cultuurhistorisch element in het stroomgebied van de Oude IJssel.

Noord-Holland

Hilversum • Het terrein van de voormalige gasfabriek in Hilversum, gelegen tussen de Minckelersstraat, de Lorentzweg en de Jan van der Heijdenstraat zal worden gesaneerd. In het kader van een stadsvernieuwingplan zal de nog aanwezige bebouwing op het terrein, een benzinestation, de brandweerkazerne en het gasverdeelstation van de NUON op het terrein worden gesloopt. Alleen de telefooncentrale van de KPN zal blijven staan. Op het terrein, in Hilversum bekend onder de naam Regev-terrein, zal een nieuwe woonwijk worden gebouwd, met de naam Villa Industria, ter herinnering aan het industriële verleden van het gebied. De architectuur van de woonwijk zal aansluiten op de vroegere industriële bebouwing. Zo zullen op de plaats van de voormalige gashouders cirkelvormige appartementencomplexen verrijzen. »

Tjamsweer: Oliemolen (foto's Marcel Overbeek)

Amsterdam • Het Amsterdam Openbaarvervoer Museum (AOM), nu nog gehuisvest in de historische tramremise aan de Tollensstraat in Oud-West, zal binnenkort deze remise moeten verlaten. Stadsdeel Oud-West heeft de gebouwen van de tramremise nodig om een ambitieus herbestemmingsplan te realiseren: onder de benaming Hallen worden de remisegebouwen verbouwd tot kantoren, sportcentrum, horeca en een wintertuin. De AOM beheert in het complex een unieke collectie van 26 historische trams, die door vrijwilligers worden gerestaureerd. De AOM ziet de Tollensstraatremise, een gaaf remisecomplex in Berlagiaanse stijl uit 1905 als de uitgelezen locatie voor de tramcollectie. De verbinding vanuit de remise met het tramnet zorgt ervoor dat de AOM af en toe ritten kan uitvoeren met het historische trammaterieel. De AOM wil bij de rechter afdwingen dat zij de remise niet hoeft te ontruimen. De AOM heeft als argument tegen de ontruiming aangevoerd dat Amsterdam tot nu toe niet in staat is gebleken een passende alternatieve huisvesting voor het museum aan te dragen. Wel zijn er

plannen voor de huisvesting van het AOM, samen met het Musea (Museum Stads- en Streek Autobussen) in een nieuw te bouwen loods op het spoorwegemplacement achter het Haarlemmermeerstation. Op deze locatie is nu al de Elektrische Museumtramlijn naar Amstelveen gehuisvest.

Overijssel

Enschede • Op het terrein van de voormalige fabriekswijk Roombeek, locatie van de vuurwerkkramp van mei 2000, worden de eerste nieuwe woningen gebouwd. Temidden van de nieuwbouw blijven enkele markante industriële monumenten bewaard, die de ramp indertijd overleefden. De fabriekswatertoren van de textiel fabriek van de firma Menko zal worden verbouwd tot appartementen. In het oude fabriekspan van de firma Roozendaal komt het Environ, een streekmuseum waarin het bestaande textielindustrialiemuseum (het vroegere Janninkmuseum) en het Natuurhistorisch Museum Enschede worden opgenomen. Voor de bedrijfsgebouwen van de Grolsch-bierbrouwerij, aan de rand

van de wijk, is nog geen bestemming gevonden. De bierbrouwerij is onlangs verhuisd naar een nieuw bedrijfspand in Boekelo bij Enschede. De Grolsch brouwerij is een van de oudste bedrijven van Enschede, en werd in 1895 onder de naam Enschedese Bierbrouwerij gesticht in 1895. Door tal van verbouwingen heeft het nu leegstaande brouwerijgebouw een modern uiterlijk gekregen. De gemeente wil het brouwerijcomplex voor een deel slopen om plaats te bieden voor een nieuwe woonwijk. Het voormalige brouwerijkantoor heeft een nieuwe gebruiker gekregen. Er zijn plannen voor de huisvesting van een grand-café in het brouwhuis, waarin de koperen brouwketels staan.

Groningen

Tjamsweer • Het complex van de voormalige stoomolieslagerij De Eendragt in Tjamsweer bij Appingedam is aangewezen als rijksmonument. Hiermee is een van de laatste nog bestaande authentieke stoomolieslagerijen van ons land beschermd. Het complex, landschappelijk fraai gelegen aan de boorden van het Damsterdiep, geeft een goed beeld van een bedrijf in de overgangsfase van windkracht naar stoomaandrijving. Op deze plek aan de Stadsweg werd in 1802 een windkorenmolen gebouwd met de naam De Eendragt. In 1850 werd de molen omgebouwd tot een olieslagerij, waarmee olie uit lijnzaad werd geslagen. In 1884 werd de windoliemolen na een zware storm onttakeld, waarbij de achtkantige bovenbouw met wieken werd gesloopt. In de molenonderbouw werd een door stoom aangedreven olieslagerij ingericht. Naast de molenonderbouw verrees een ketelhuis met schoorsteen. In 1934 verdween de stoommachine, en in 1950 werd de productie van lijnolie definitief beëindigd. Het gehele complex bleef daarna tot op de dag van vandaag nog ongewijzigd intact. ■

■ LITERATUURSIGNALERING

Langeweg, Serge

Stroop; stroopstoken in Limburg van ambacht tot fabriek

Tot de meer traditionele, kleinschalige bedrijfstakken in Limburg behoort de stroopfabricage. Momenteel zijn nog slechts twee stroopfabrieken in de provincie actief. Deze uitgave, uitgebracht door de WIEL in nauwe samenwerking met het Industriemuseum Industrien te Kerkrade, is het eerste deel in een serie van vier studies, die elk aandacht zullen besteden aan een Limburgse tak van nijverheid. De Stichting WIEL is voortgekomen uit de Werkgroep Industriële Archeologie Maastricht (WIAM), die sinds de jaren tachtig diverse rapporten over industrieel erfgoed in Maastricht publiceerde.

Het nu verschenen eerste deel, gewijd aan de geschiedenis van de stroopfabricage, geeft in kort bestek een gedegen beschrijving van deze zo typisch Limburgse bedrijfstak en is rijk geïllustreerd met zwartwitfoto's en kleurenopnamen van historisch reclamemateriaal. Een groot deel van het boekje bestaat uit een beschrijving van de belangrijkste Limburgse stroopfabrieken, welke vooral in midden-Limburg waren geconcentreerd. In een afsluitend hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de schaarse bedrijfsgebouwen en directiewoningen, die nog herinneren aan de stroopfabricage. Opvallend is dat evenals van het Limburgse 'steenkooltijdperk' ook van het 'strooptijdperk' zo bitter weinig bewaard is gebleven. Stichting Werkgroep Industrieel Erfgoed Limburg (WIEL), 2003. 72 blz., ill. ISBN 90-71583-074. Prijs € 19,—

Hilferink, J.D

Bedrijvigheid in Olst; opkomst en ondergang van een plattelandsnijverheid

De voormalige gemeente Olst, in 2001 gefuseerd met de gemeente Wijhe, is een plattelandsgemeente gelegen aan de IJssel, tussen Zwolle en Deventer. Al in 1826 begon voor deze plattelandsgemeente de industriële revolutie met de vestiging van de eerste steenfabriek. In de loop der jaren zouden vele industrieën en bedrijven volgen, zodat Olst aan het begin van de twintigste eeuw met recht een 'industriedorp' kon worden genoemd. In deze uitgave van de lokale historische vereniging beschrijft de auteur de industriële geschiedenis van Olst, met per hoofdstuk een specifieke bedrijfstak. Beschreven worden de wind-, water-, ros- en stoommalerijen, de steenfabrieken langs de IJssel, de vleeswarenindustrie met de bekende bedrijven OLBA en Zendijk, de zuivelfabricage, de Olster Asphaltfabriek, en de machinefabriek van de firma Abersson. Dit laatste bedrijf, in 1847 als smederij opgericht door Johannes Abersson, groeide later uit tot een van de bekendste machinefabrieken in Oost-Nederland. Het bedrijf werd vooral bekend vanwege de vele technische innovaties in de machinebouw. Beroemd werd de in 1867 door Abersson ontwikkelde steenpers voor de baksteenfabricage, later bekend onder de naam Aberssonpers. Met deze machine werd het mogelijk het arbeidsintensieve productieproces van het vormen van de baksteen voortaan machinaal te verwerken. Het boek is boeiend geschreven en voorzien van historische foto's. Per bedrijfstak zijn diverse tabellen opgenomen met gegevens over het aantal bedrijven en het aantal werknemers door de jaren heen. Olst, Historische Vereniging 't Olster Erfgoed, 2003. 146 blz., ill., tabellen. ISBN 90-72759-03-6. Prijs € 15,—

Haartsen, Adriaan en Dolf Bekius

Water van niveau; cultuurhistorische waarden van wateren en watergebonden elementen in het beheersgebied van het Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht

In deze uitgave worden ca. 300 cultuurhistorische elementen beschreven, die te vinden zijn in het gebied tussen Zaandam, Mijdrecht, Hilversum en Huizen.

In het kader van het waterbeheerplan 2000-2004 van het waterschap wilde het bestuur van het waterschap ook aandacht besteden aan de vele cultuurhistorische waardevolle elementen in het beheersgebied. Deze elementen, zoals sluizen, bruggen, gemalen en inundatiewerken van de Nieuwe Hollandse Waterlinie worden in deze uitgave in kort bestek beschreven. Naast de beschrijving van de waterbouwkundige elementen wordt in het boekje ook aandacht besteed aan de geschiedenis van het waterschap, de vervening en de vaarwegen in het gebied. Bij het boekje hoort een cd-rom, waarop alle geselecteerde waterbouwkundige elementen in woord en beeld worden weergegeven, met bijbehorende plattegronden. Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht, 2003. 77 blz., ill., lit.opg. ISBN 90-6274-128-2. Prijs € 10,— »

Oldenzaal: stoomhoutzagerij (foto Marcel Overbeek)

Goinga, Klaas

Overijssel voor ontdekkers; monumenten van industrie en ambacht

Het in 1986 verschenen boek *Oude fabrieksgebouwen in Overijssel*, in de serie jaarboeken Overijssel was lange tijd het enige algemene overzichtswerk op het gebied van industrieel erfgoed in deze provincie. Met de verschijning van *Monumenten van industrie en ambacht* als deel drie in de nieuwe serie *Overijssel voor ontdekkers* is nu weer een actueel en voor een breed publiek geschreven overzichtswerk beschikbaar. Was de inhoud van *Oude fabrieksgebouwen in Overijssel* nog sterk eenzijdig gericht op de architectuur van de textiel fabrieken in Twente, het nu verschenen boekwerk geeft een divers en daardoor zeer boeiend overzicht van het nog aanwezige rijke industriële erfgoed in Overijssel. Verdeeld over drie regio's (Salland, Twente en de Noordwesthoek) worden ca. vijftig objecten beschreven, waaronder textiel fabrieken, zuivelfabrieken, sigarenfabrieken, gasfabrieken, bierbrouwerijen, gemalen, kalkovens, metaalfabrieken en objecten in de voedingsindustrie. Elk object wordt in twee à vier pagina's beschreven, geïllustreerd met fraaie actuele kleurenopnamen. Door de aantrekkelijke vormgeving en het handzame formaat heeft deze uitgave het karakter van een luxe uitgevoerde reisgids langs industrieel erfgoed. Alle beschreven objecten zijn op duidelijke kaarten aangegeven.

Opvallend is dat in deze gids niet alleen de klassieke objecten beschreven worden, zoals de textiel fabriek van Ten Cate in Nijverdal, maar dat ook minder bekende objecten aan bod komen, zoals het benzinestation in Glanerbrug, een fabriekswatertoren in Almelo, de kunstbunker bij Paaslo en een fosforietmaaldierij in Ootmarsum.

Met deze fraaie uitgave wordt het industrieel erfgoed van Overijssel voor een breed publiek toegankelijk gemaakt. Een echte aanwinst, en een initiatief dat navolging verdient in andere provincies! Zwolle, Waanders Uitgevers, 2003. 156 blz., ill., register. ISBN 90-400-8759-8. Prijs € 17,95 ■

COLOFON

Industria: nieuwsbulletin van de 65 bij de Stichting Federatie Industrieel Erfgoed Nederland aangesloten organisaties.

Het nieuwsbulletin verschijnt vijf keer per jaar.

Industria komt mede tot stand door de financiële medewerking van het Prins Bernhard Cultuurfonds en de Rijksdienst voor Monumentenzorg.

Redactie Industria, p/a M.N.M. Overbeek, Noteboomstraat 61, 8021 WR Zwolle.

E-mail industria@ilse.nl

Kopij voor *Industria* 2004 nr. 3 s.v.p. toezenden aan de redactie uiterlijk 2 augustus 2004.

Secretariaat en abonnementen

FIEN, Postbus 92023, 1090 AA Amsterdam, telefoon (020) 5289243, fax (020) 6653090

E-mail fien@cime.nl

Internet www.industrieel-erfgoed.nl

De FIEN is gevestigd in het centrum voor Industrieel en Mobiel erfgoed (CIME), Kruithuisstraat 23, 1018 WJ Amsterdam

Abonnementsopgave

Door overmaking van € 18,— voor de jaargang 2004 op postbankrekening 132802,

r.n.v. Stichting FIEN-Industria

Vormgeving Go Puck, Groningen

Druk PlantijnCasparie Groningen